

Nyheter för överförmyndare

Avdelningen för juridik
Eva von Schéele

November-december 2015

RÄTTSFALL OCH DOMAR

Anordnande av godmanskap

MP ansökte vid tingsrätten om godmanskap för att bevaka rätt och förvalta egendom. Han uppgav att han har en diagnos som gör att han inte klarar av sin ekonomi och inte heller kan han bibehålla nödvändiga kontakter med myndigheter. Hans ekonomiska situation är komplicerad och han behöver någon som kan ta över hela ansvaret för ekonomin. Av ingivet läkarintyg framgår att MP på grund av sjukdom och psykisk störning är i behov av hjälp med att förvalta sin egendom. Det framgår även att han förstår vad saken gäller.

Överförmyndaren avstyrkte ansökan med motiveringen att ett godmanskap inte är den enda typ av hjälp som kan tillgodose MP:s hjälpbehov. Det måste övervägas om inte ett mindre ingripande åtgärd än godmanskap först måste prövas.

Tingsrätten lämnade MP:s ansökan utan bifall.

MP överklagade beslutet till hovrätten som biföll ansökan.

Överförmyndaren överklagade beslutet till Högsta domstolen som lämnade prövningstillstånd.

I sina skäl uppger HD bl.a. att två principiella frågor aktualiserats i detta ärende, dels hur godmanskap förhåller sig till andra former av bistånd som kan vara mindre ingripande, dels hur saken ska utredas och bedömas i ett ärende om att anordna godmanskap.

I HD:s bedömning sägs bl.a. (17.) att MP:s hälsotillstånd är sådant som avses i 11 kap. 4 § FB och hans hälsotillstånd kan förvärras om han inte får hjälp. Det har också visat sig att han sedan en längre tid saknar förmåga att själv sköta sin ekonomi och hålla kontakter med myndigheter.

I 18. Sägs: ”Den utredning som finns i ärendet ger vid handen att MP är behörig att utfärda fullmakt, men att han på grund av sin sjukdom inte kan instruera eller övervaka en fullmäktig inom det juridiska eller ekonomiska området.”

Detta uttalande kan vara bra att peka på i de fall överförmyndaren anser att en fullmakt utställd av en enskild inte är tillräcklig/giltig utan att det krävs ett godmanskap för att tillgodose den enskildes hjälpbehov (min kommentar).

Vidare (19.) framgår det att MP:s hjälpbehov inte är tillfälligt utan är så omfattande att ett godmanskap behövs.

HD beslutade därför att ett godmanskap ska anordnas för MP.

Högsta domstolen mål nr Ö 4912-14, meddelad 2015-11-26.

Krav på återbetalning av studiebidrag

Centrala studiestödsnämnden (CSN) ansökte om betalningsföreläggande mot MJ, särskilt förordnad vårdnadshavare för MR. Sedan MJ bestritt yrkandet överlämnades målet på begäran av CSN till tingsrätten för fortsatt handläggning.

Bakgrunden till kravet är att MR beviljades studiebidrag och extra tillägg för gymnasiestudier. Skolan rapporterade sedermera att MR haft otillåten frånvaro. Dessa uppgifter kommunicerades med MJ eftersom MR vid tillfället var omyndig. CSN fattade därefter beslut om återkrav av studiebidrag och extra tillägg på grund av ogiltig frånvaro.

I domskälen anges bl.a. att det är ostridigt att MR haft otillåten frånvaro och att CSN därmed kunnat besluta om återkrav av utbetalt studiestöd. Enligt 5 kap. 3 § studiestödslagen stadgas att återkrav ska riktas mot den som vid utbetalningstillfället var den omyndiges förmyndare. ”*Frågan som tingsrätten har att ta ställning till är om det, trots bestämmelsens ordalydelse, kan anses strida mot lagstiftarens motiv att låta betalningsansvaret omfatta även särskilt förordnade vårdnadshavare för ensamkommande flyktingbarn som inte samtidigt har hand om barnets dagliga omvårdnad.*” (Min kursivering)

Vidare anför domstolen att då det gäller skadeståndsansvar för föräldrar som har vårdnaden om ett barn är detta stadgat i 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Detta ansvar omfattar dock inte särskilt förordnade vårdnadshavare. I många fall har denne inte ens den faktiska omvårdnaden av barnet. ”Ett principalansvar som omfattar särskilt förordnade vårdnadshavare skulle enligt motivet anses direkt olämpligt (prop. 2009/10:142 s. 29).”

Tingsrätten finner slutligen, trots bestämmelsens ordalydelse, ”att särskilt förordnade vårdnadshavare utan del i barnets faktiska omvårdnad inte omfattas av den aktuella bestämmelsen betalningsansvar eftersom ett sådant betalningsansvar skulle strida mot lagstiftarens intentioner. Käromålet ogillas därför.”

Lunds tingsrätt, mål nr FT 1479-15, meddelad 2015-09-21.

CSN har överklagat domen och Hovrätten över Skåne och Blekinge beslutade 2015-12-09, mål nr 2616-15, att meddela prövningstillstånd.

Fortsättning följer sålunda.

Anordnande av godmanskap – många uppdrag

Stockholms tingsrätt har fattat beslut om att en god man med 47 uppdrag som ställföreträdare får ännu ett uppdrag. Detta är bara en tingsrättsdom, men intressant att ta del av.

Stockholms tingsrätt, ärende Ä8119-15, meddelad 2015-10-07.

Granskning med anmärkning – inget beslut som kan överklagas

På förekommen anledning vill jag peka på detta rättsfall från 2012 som säger att överförmyndarens granskning av en ställföreträdarens verksamhet är en del av överförmyndarens tillsynsverksamhet. En anmärkning mot förvaltningen kan därför inte innebära ett beslut som kan överklagas. Tingsrättens beslut i detta ärende borde därför ha avvisats.

Svea hovrätt, mål nr ÖÄ 4746-11, meddelad 2012-01-27.

Övrigt

Ensamkommande barn

Skrivelser från SKL

SKL har 2015-10-23 gått in med en hemställan till justitiedepartementet om ändring av reglerna om god man för ensamkommande barn till justitiedepartementet. Skrivelsen biläggs detta nyhetsbrev.

SKL har också, 2015-11-23, pekat på behovet av en ”quick-fix” avseende gode män för ensamkommande barn med anledning av den stora ström av barn som kommer till Sverige och bristen på personer som kan ta på sig detta uppdrag. SKL skriver, tillsammans med dryga 40 andra behov av omedelbara regeländringar med anledning av flyktingsituationen, följande:

”Det offentliga biträdets uppdrag bör utvidgas

Det offentliga biträdets uppdrag (18 kap. 4 § UtL) kan utvidgas i förordning så att denne, vid synnerliga skäl och i avvaktan på att en god man förordnas, får företräda barnet som tillfällig vårdnadshavare och förmyndare. Det säkerställer att barn som saknar god man kan få den vård som krävs, bli inskriven i skolan, placeras enligt SoL samt om det är under 16 år, erhålla ersättningar och bistånd från Migrationsverket. Alla dessa åtgärder kräver idag underskrifter av den gode mannen.

Biträdet förordnas av Migrationsverket kort efter det att barnet registrerats och framställt sin önskan om asyl. Om biträdet ges ett utvidgat uppdrag blir det inte någon ny aktör kring barnet utan en som redan är insatt i ärendet.”

Tillfällig lag om TUT – fortsatt godmanskap

Från och med mars (eller april 2016 - beslut ska fattas av riksdagen i slutet av december) införs en ny lag om tillfälliga uppehållstillstånd, 1 eller 3 år. I de fall barnet får TUT under 1 år är det tveksamt om det kan vara meningsfullt att hemställa om särskilt förordnad vårdnadshavare. Tiden för dels utredningen hos socialtjänsten, dels handläggningen av ärendet i tingsrätten blir alltför lång. Då barnet fått ett treårigt uppehållstillstånd får varje ärende bedömas var för sig. (Enligt Migrationsverkets prognos kommer dessutom handläggningstiden hos verket att uppgå till 1,5 - 2 år under 2016)."

Vuxna som bor på HVB-hem/i familjehem

I de fall den gode mannen (eller blivande god man) liksom personal på boendet och socialtjänsten finner det *uppenbart* att den unge är betydligt äldre än 18 år och inte borde bo i ett HVB-hem eller familjehem där betydligt yngre barn är placerade, kan bestämmelsen i 10 kap. 2 § OSL användas av kommunen för att lämna uppgifter till Migrationsverket. Kommunens möjligheter att tillhandahålla platser till barn begränsas ju om vuxna personer upptar platser på boenden/i familjehem. Ett uppgiftslämnande borde därför kunna ses som nödvändigt för att kommunen ska kunna fullgöra sin verksamhet, särskilt med beaktande av den aktuella situationen med det stora inflödet av barn.

Underåriga "gifta" flickor med barn

På senare tid har antalet underåriga flickor med barn kommit tillsammans med sina "äkta makar". Då bör man ha i åtanke att Sverige inte accepterar äktenskap som ingås av någon som är under 18 år. Den unga mamman ska alltid få en god man och, trots hennes låga ålder, är hon vårdnadshavare för sitt barn tillsammans med barnets far. Hon kan dock inte företräda sitt barn som förmyndare utan det blir fadern till barnet om denne är myndig. I annat fall måste överförmyndaren hemställa om en förordnad förmyndare för det lilla barnet. Observera att den gode mannen inte företräder det lilla barnet utan endast den unga mamman.

Behörig överförmyndare efter PUT

På förekommen anledning vill jag peka på att så fort det ensamkommande barnet fått uppehållstillstånd ska den gode mannen folkbokföra barnet. Det blir då, precis

som i alla andra ärenden där den enskilde är folkbokförd i Sverige, överförmyndaren i folkbokföringskommunen som blir behörig, 11 kap. 25 § FB. Inga speciella regler för dessa barn och ungdomar när de blivit folkbokförda.

Ansökan om ersättningar från Migrationsverket då barnet fyllt 16 år

Barn som är 16 år eller äldre kan själv ansöka om ekonomiskt bistånd och kan få det bankkort som utfärdats av ICA-banken utlämnat till sig själv. Detta framgår av Migrationsverkets information på deras hemsida under ”Ansöka om dagersättning och särskilt bidrag”.

Information på flera språk

På www.informationsverige.se finns information om Sverige på tio olika språk. Både ensamkommande barn och andra nyanlända kan finna information om vad som gäller i Sverige och vart man kan vända sig med sina frågor.

Utbetalning från Brottsoffermyndigheten till ett omyndigt barn

Brottsoffermyndigheten och SKL har i en gemensam skrivelse tagit fram en uppdaterad rekommendation om utbetalningar av ersättning enligt brottsskadelagen från Brottsoffermyndigheten till omyndiga barn.

Bakgrunden till detta är att överförmyndaren inte längre har möjlighet att öppna ett bankkonto för ett omyndigt barns räkning på grund av EU:s nya penningtvättsregler.

Rekommendationen bifogas detta nyhetsbrev.

Lagen (2015:417) om arv i internationella situationer (prop. 2014/15:105)

Denna lag trädde i kraft den 17 augusti i år (2015) och är till sitt ursprung en EU-förordning, arvsförordningen, som skapar ett gemensamt regelverk inom EU på arvsrättens område. Förordningen ersätter till största delen den nuvarande svenska regleringen av internationella arvsfrågor. Vad gäller konventionen den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning införlivas denna i 3 kapitlet. Huvudregeln är att hemviststatens regel blir gällande.

I vilka sammanhang kan då denna lag komma att bli aktuell? Det kan t.ex. vara fråga om en svensk bosatt i utlandet som avlider eller en avliden utländsk medborgare med hemvist i Sverige.

I korthet gäller följande:

- Arv ska regleras enligt lagen i det land där den avlidne hade sitt hemvist då han/hon avled (hemvistprincipen) om inte annat angivits i testamente.
- Ett s.k. arvsintyg har tagits fram på EU-nivå och ska enligt huvudregeln utfärdas av myndighet i hemvislandet. Intyget ska visa vem som är dödsbodelägare och vem som är behörig företrädare för dödsboet. I Sverige utfärdas arvsintyget av Skatteverket och utfärdas till sökanden i bestyrkta kopior.
- Arvsintyget ska kunna användas för att visa rättigheter och befogenheter i dödsboet. Det är inte obligatoriskt att använda ett arvsintyg.
- De nya reglerna gäller i alla EU-länder utom i Storbritannien, Irland och Danmark.
- I Sverige gäller hemvistprincipen gentemot alla länder.

I den kommande uppdateringen av informationsbladet ”Bankfrågor vid dödsfall” som tas fram av Svenska Bankföreningen och SKL finns denna information med samt något mer om behörighetshandlingar. På www.swedishbankers.se under rubriken Publikationer/Bankfrågor för ställföreträdare bör den uppdaterade versionen finnas runt årsskiftet.

Länsstyrelsens uppfattning i de fall ett ställföreträdarskap upphör och ett annat anordnas med samma ställföreträdare

Enligt uppgift, både muntligt och skriftligt, anser länsstyrelsen för det första att överförmyndaren, då t.ex. ett godmanskap har upphört och ett förvaltarskap anordnats enligt tingsrättens beslut, inte har skyldighet att avsluta godmanskapet och starta ett nytt ärende, förvaltarskap. Inte heller behöver den avgående gode mannen, enligt länsstyrelsen, inkomma med en sluträkning trots skyldigheten (14 kap. 8 § FB ”skall”) för en avgående ställföreträdare att lämna sådan. I 14 kap. 19 finns en möjlighet att efterge kravet i ett formellt beslut, men då måste också det finnas skäl för detta som kan motiveras.

För det andra påstår länsstyrelsen (i Stockholm, skriftligen) att flera ställföreträdarskap får redovisas tillsammans om det är lämpligt. Man hänvisar till 10 § fjärde stycket förmyndarskapsförordningen. Där står följande: ”Även i övrigt får *registret* (min kursivering) ordnas så att flera ställföreträdarskap redovisas tillsammans, om det är lämpligt.” Hela 10 § handlar om överförmyndarens register (se rubriken), men länsstyrelsen tycks blanda ihop registret med ärendet/akten.

En tredje aspekt som länsstyrelsen inte alls har kommenterat är hur statistiken ska föras om inte ett ställföreträdarskap avslutas i det register som krävs enligt 9 § förmyndarskapsförordningen och ett annat anordnas.

En fjärde kommentar kan också lämnas då man från länsstyrelsens sida anser, enligt uppgift, att då det är fråga om samma ställföreträdare som går från att vara god man och till att bli förvaltare behöver inte överförmyndaren var så noggrann vid granskningen utan då kan man hoppa över skyldigheten för ställföreträdaren att lämna in en sluträkning. Länsstyrelsens uppfattning pekar, enligt min mening, mer på att se till ställföreträdarens bästa istället för den enskilde huvudmannens.

Bevittning av testamente – inte för ställföreträdare

Enligt 10 kap. 4 § ÄB får inte en förmyndare, god man eller förvaltare bevittna ett testamente som den enskilde, huvudmannen, upprättar.

Grundkurs för överförmyndare

Vid två tillfällen under vintern 2016 kommer SKL att ha den sedvanliga två-dagarskursen. De datum som gäller är: 11-12 februari respektive 15-16 mars. Kurserna hålls på Clarion Hotel i Stockholm. Gå in på vår hemsida www.skl.se under Kurser och konferenser för anmälan.

Ledighet kring jul och nyår

För information vill jag meddela att jag börjar min ledighet den 22 december och är tillbaka den 7 januari.

